

СТРУКТУРНИТЕ ФОНДОВЕ НА ЕС И ТЯХНАТА РОЛЯ ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА БЕЗРАБОТИЦАТА В БЪЛГАРИЯ

Цветан Илиев

Докторант в катедра “Обща теория на икономиката”

[СА “Д. А. Ценов”](#) – Свищов

Abstract:

In this paper an attempt is being made at assessing the opportunities granted to countries receiving accession into the EU, including Bulgaria, through the tools of structural funds. The main problem is related to the acquisition of these funds, since in our opinion they represent a considerable financial flow, which could be the basis for making investments, and creating new jobs. In this respect it is important that the degree of acquisition of the funds granted to Bulgaria be increased in the preaccession period in order to prove the need for them in the future. Otherwise, this financial flow, necessary for the country, might be considerably diminished.

Key words: structural funds, extent of funds acquisition, jobs.

JEL: F02, J64

Резюме:

В статията е направен опит за оценка на възможностите, които се предоставят на присъединяващите се към ЕС страни, в това число и на България, чрез средствата на структурните фондове. Основният проблем е свързан с усвояването на тези средства, тъй като според нас те са един значителен финансов поток, който би могъл да бъде основа за извършване на инвестиции и да създава работни места. В този смисъл е важно да се повиши степента на усвояване на предоставяните на България финансови средства в предприсъединителния период, за да се докаже тяхната необходимост в бъдеще. В противен случай този необходим за страната финансов поток може да се свие значително.

Ключови думи: структурни фондове, степен на усвояване на средства, работни места.

Особена значимост за адекватното провеждане на реформите както в икономическата, така и в социалната сфера имат средствата, отпускани на България от Структурните фондове на ЕС. Влиянието на тези средства върху цялостното протичане на стопанските процеси е един от съществените проблеми, пред които е изправена нашата страна по пътя на пълноправното членство в Общността.

Приобщаването на България към ЕС поставя нови предизвикателства при провеждане на политиката по защита на националния пазар на труда. Различията по отношение на заетостта, образованието, обучението, инфраструктурата, изследванията и технологиите в страните, кандидатстващи за членство в ЕС, в това число и България, поставят на първо място въпросът за икономическо и социално сближаване. Разрешаването му е възможно благодарение на средствата, получени от нашата страна от предприсъединителните фондове.

Структурните фондове на ЕС включват:

- Европейски фонд за регионално развитие (ЕФРР);
- Европейски социален фонд (ЕСФ);
- Финансов инструмент за ориентиране на риболова (ФИОР).
- Фонд за сближаване (Кохезионен Фонд).

Разширяването на ЕС чрез присъединяване на страните от ЦИЕ наложи увеличаване на бюджета за 2000 – 2006 г. на 195 млрд. евро при 170 млрд. за периода 1993 – 1999 г.

Данните за периода показват, че половината от средствата (46,9 %) на структурните фондове се изразходват чрез Европейския фонд за регионално развитие, 33,5 % се падат на Европейския социален фонд, а останалите средства се разпределят между Европейския фонд за ориентиране и гарантиране на земеделието (ФЕОГА) и Финансовия инструмент за рибовъдство в съотношение

8 : 1¹. От 1993 г. действа и т. нар. Кохезионен фонд, който има за цел да подпомага определени страни – членки на ЕС при достигането на общо приетите икономически параметри на Общността. Едно от общите условия е достигането на 75 % от средното за Съюза равнище на развитие.

ЕФРР има за цел да подпомага икономическото развитие и социалното сближаване чрез коригиране на главните регионални дисбаланси и чрез подкрепа на развитието на регионите. Той стимулира развитието на икономическия потенциал на регионално ниво, съдействайки за структурно приспособяване, повишаване на растежа и заетостта. За постигането на тези цели, фондът подпомага инвестициите в производствени мощности за запазване и създаване на работни места, инфраструктурни проекти и дейности за развитие на стопанския потенциал на регионите чрез съфинансиране на програми, подкрепа на дейността на малките и средни предприятия, предоставяне на техническа помощ и подготвителни проучвания. За изпълнение на поставените цели, в периода 1993 – 1999 г. е бил определен бюджет от 80,5 млрд. евро – с 35,4 млрд. евро повече в сравнение с периода 1989 – 1993 г. Това възлиза на 45,0 % от средствата на структурните фондове. Страните бенефициенти от фонда през този период са Испания – 24,1 % от средствата, Италия – 15,2 %, Гърция – 12,4 %, Португалия – 12,4 на сто и Германия – 12,2 %².

Европейският социален фонд е регламентиран с Римския договор. Неговите основни цели са свързани с намаляването на безработицата, развитие на човешките ресурси и социална интеграция на трудовия пазар, равенство между мъжете и жените, устойчиво развитие и икономическо и социално сближаване. В частност е предвидено, ЕСФ да подкрепя дейностите, свързани с

---

¹ Вж. Presidency Conclusions Edinburgh Summit – 1992, р. 24, цитирано по: Шикова, И. Европейският съюз и местното самоуправление, С., 1999, с. 34.

² Вж. Шикова, И. Европейският съюз и местното самоуправление, С., 1999, с. 30 – 31.

осъществяването на Европейската стратегия по заетостта. Чрез този фонд се финансират професионално обучение и мерки за подпомагане на заетостта и подобряване на образователните системи. За периода 1993 – 1999 г. ЕСФ обхваща 30,0 % от средствата за финансова превенция в областта на регионалната политика. Най-големите бенефициенти са били Испания – 20,0 % и Германия – 15,9 на сто от бюджета на фонда³.

Финансовият инструмент за ориентиране на риболова е специален фонд, създаден през 1994 г. за да обедини многобройните инструменти, които се използваха в тази област от 1976 г. Този фонд генерира бюджет от 2,9 млрд. евро за периода 1994 – 1999 г., което представлява 1,9 % от общото финансиране на регионалната политика. Едни от най-големите получатели на тези средства за посочения период са Испания, Италия, Франция и Португалия – делът им общо възлиза на 69,0% от бюджета на фонда⁴. Понастоящем основните задачи на фонда са фокусирани във финансирането на мерки за постигане на устойчиво равновесие между рибните ресурси и тяхната експлоатация, за повишаване на конкурентноспособността на структурите и за развитие на икономическата жизнеспособност на предприятията в този сектор.

Един от съществено важните инструменти на съвременния етап от развитието на европейската регионална политика е т. нар. *Фонд за сближаване* или *Кохезионен фонд*. Той започва своето действие през 1993 г., след съгласуването му в Договора от Маастрихт. Целите му са съсредоточени в подпомагане на по-слаборазвитите страни членки на ЕС. Фондът може да се разглежда като компенсация за по-бедните държави – членки за приемане от тяхна страна на принципите на икономическия и валутен съюз и контрол на бюджетния дефицит. В рамките на Съюза от неговите средства са се ползвали Гърция, Испания, Ирландия и Португалия.

---

³ Пак там, с. 31 – 32.

⁴ Пак там, с. 32 – 33.

За периода 1993 – 1999 г. на фонда са отделени 14,5 млрд. евро. С негова помощ се финансират предимно инфраструктурни проекти, които допринасят за развитието на трансевропейските мрежи и проекти за опазване на околната среда. Предвидените за периода 2000 – 2006 г. средства възлизат на 18,0 млрд. евро. Разпределението на тези ресурси между страните – членки е както следва:

- Испания – между 61,0 и 63,5 % от общата сума;
- Гърция – между 16,0 и 18,0 % от общата сума;
- Ирландия – между 2,0 и 6,0 на сто от общата сума;
- Португалия – между 16,0 и 18,0 %.⁵

Тези данни поставят въпроса за необходимостта от средства, с които нашата страна трябва да решава проблемите във връзка с бъдещото членство. Те няма да са никак малко, имайки предвид нивото на конкурентноспособност на родното производство. В този смисъл, считаме че най-неотложните проблеми са свързани с преработващата, хранително – вкусовата промишленост и селското стопанство, които подлежат на субсидиране дори в страните от ЕС. Това налага определен обем средства, които да спомогнат приспособяването на родното производство към пазара на Общността, както и постигането на по-голяма ефективност при тяхното усвояване.

Ефективното използване на средствата от структурните фондове за един разширен ЕС, в който в бъдеще ще се включат и страните – кандидатки от ЦИЕ, чието икономическо развитие изостава значително от това на Общността, насочи регионалната политика в три основни цели, залегнали в плана за развитие на структурната политика за периода 2000 – 2006 г. Те са:

Цел 1 – Развитие и структурно приспособяване на изостаналите региони, включително на селските райони.

---

⁵ Пак там, с. 33.

Тя обхваща около 2/3 от средствата на фондовете, които са предназначени за изоставащи в развитието си региони, имащи най-големи трудности от гледна точка на инфраструктура, производствена система, доходи и безработица. Критерий за включването на даден регион в програми по тази цел е БВП на човек от населението под 75 % от този на ЕС.

Цел 2 Подпомагане на социалното и икономическото преструктуриране в изостаналите региони.

Мерките, финансирани по тази цел, подпомагат развитието на икономическия потенциал и преструктурирането чрез възстановяване на стопанската динамика и ускоряване на диверсификацията.

Цел 3 Развитие на човешките ресурси.

Приоритетите по тази цел са насочени към модернизиране на трудовия пазар, развитие на непрекъснато обучение, стимулиране на местни инициативи за повишаване на заетостта, борба срещу социалната маргинализация.

Един от най-големите проблеми, чието разрешаване залегна в разработването на "План 2000" в областта на структурните фондове, е включването на бъдещите страни – членки от ЦИЕ, без да се засегнат пряко интересите на сегашните членки, бенефициенти по фондовете. Според ЕК отпускането на средствата на новите членки трябва да става постепенно, достигайки общия лимит от 4 % от техния БВП. "План 2000" предвижда от 2000 г. предприсъединителното съдействие към всички кандидатки да бъде 1 млрд. евро годишно, като средствата постепенно да бъдат насочвани към страните, които ще се присъединят на един по-късен етап, в т. ч. и за България. В процеса на подготовка за пълноправно членство, страната ни получи определено финансиране от структурните фондове, с цел подготовка за бъдещото усвояване на по-големи средства чрез изграждане на необходимите институции.

През предприсъединителния период България се подготвя за прилагане принципите на партньорството и субсидиарността, при използване на средствата от фондовете на ЕС.

За целта ЕК предложи на нашата страна два нови финансови инструмента за присъединяване, които са на разположение от 2000 до 2006 г. Това са : Инструмент за структурна политика за предприсъединяване (ИСПА) и Специална предприсъединителна програма за селско стопанство и земеделско развитие (САПАРД). Тези инструменти имат за задача да допълват, стартиралата още през 1990 г. в България, програма ФАР.

Програма Фар е създадена през 1989 г. с цел да подпомогне процеса на преход в Полша и Унгария, а по-късно е приложена и в други страни, включително и в България. Постепенно програмата е пренасочена към подготовка за присъединяване към ЕС. Средствата по програма ФАР се набират от общия бюджет на ЕС и от национално съфинансиране. Разпределението на финансирането става по критерия “ БВП на глава от населението” за конкретен район. Обхватът на действие е локален – за целта България е разделена на шест планови района. Финансовите средства по ФАР се отпускат като безвъзмездна помощ, а обхвата на дейностите ѝ се е разширил значително. Програма ФАР демонстрира постоянна гъвкавост, като се приспособява към променящите се приоритети и характер на процеса на реформите във всяка от страните-кандидатки за членство в ЕС. От 1994 г. програмата е увеличила средствата в подкрепа на законодателството и административните структури, както и за проекти, които подпомагат демократизацията и гражданското общество, и за инвестиции в инфраструктурата, включително и за трансгранично сътрудничество.

До края на периода 2000-2006 г., програма ФАР ще остане основния инструмент на Общността, насочен към сътрудничество със страните от Централна и Източна Европа. До присъединяването

на всяка от страните, ФАР ще продължи да прилага същите цели като по Цел 1 на структурните Фондове, а самите фондове ще се въведат по-късно.

В съответствие с тези приоритети ЕК предостави финансиране на България по Финансов меморандум за Национална програма ФАР – 1998 в размер на 62,6 млн. евро безвъзмездна помощ. Средствата бяха предназначени за одобрените от ЕК по тази програма проекти за: преобразуване на митническата администрация; подкрепа на институционалното изграждане; мерки за ядрена безопасност; регионална политика и изравняване на социално – икономическото равнище; борба с корупцията в българската митническа администрация.

По Национална програма Фар 2000 имаме одобрени четири проекта за 2000, финансирани с 21,391 млн. евро., а за 2001 г. – шест проекта на стойност 54,727 млн. евро. Тези проекти са насочени предимно към създаването на нови инициативи на пазара на труда чрез подобряване на професионалното обучение и подпомагане стартирането на малък бизнес чрез изграждането със средства от ФАР на бизнес инкубатори в райони с висока безработица. В този смисъл трябва да отбележим, че ефективното усвояване на тези средства би спомогнало за намаляването на регионалните диспропорции в заетостта и безработицата.

Другият основен финансов инструмент, чрез който на България се отпускат средства от структурните фондове е ИСПА. Тя е предприсъединителен финансов инструмент за 10-те страни от Централна и Източна Европа, кандидатстващи за членство в Европейския съюз, за периода 2000-2006 г. и включва в механизмите на финансова помощ, оказвана от Съюза за подготовката на икономиките на страните – кандидатки за присъединяване. Следователно, изпълнението на програмата следва да се осъществява в контекста на такива рамкови документи за

отношенията между ЕС и страните-кандидатки като "Партньорство за присъединяване", Националните стратегии на източноевропейските страни за присъединяване към Съюза, техните Национални програми за приемане на европейското законодателство и др.

Помощта на ЕС в рамките на ИСПА се предоставя в съответствие с изисквания на Регламент на Съвета № 1267/99, според който подкрепата на Общността за страните-кандидатки се оказва в областта на икономическото и социално сближаване и във връзка с екологичната и транспортната политика и "допринася за целите, залегнали в Партньорство за присъединяване за всяка източноевропейска страна, както и за съответни национални програми за подобряването на околната среда и на транспортните инфраструктури мрежи"⁶, като вниманието е насочено към две основни мерки:

- за опазване на околната среда – дават възможност на страните-бенефициенти да изпълняват изискванията на екологичното право на Общността, както и целите на Партньорствата за присъединяване;

- транспортни инфраструктурни мерки, които насърчават устойчивата мобилност, по-специално тези, които представляват проекти от общ интерес, основаващи се на критериите на Решение № 1692/96/ЕС, и тези, които дават възможност на страните-бенефициенти да изпълняват целите на Партньорствата за присъединяване; това включва взаимнообвързаността и взаимната оперативна съвместимост на националните мрежи и с транс-европейските мрежи, както и достъп до такива мрежи.

Средствата за обезпечаването на тези цели са в размер на 80 – 120 млн. евро годишно за периода 2000 – 2006 г. Те са ограничени в сравнение с общите потребности. Затова е наложително да се

---

⁶ Вж. Програма ИСПА на МРРБ на Р България. <http://www.mrrb.government.bg>

използват по-целесъобразно и ефективно. По одобрени за реализация проекти по тази програма България се нарежда на едно от последните места сред страните – кандидатки за членство. За периода 2000 – 2002 г. нашата страна е успяла да защити едва 16 проекта, при 19 за Чехия, 21 за Естония, 30 за Унгария, 33 за Полша, 31 за Румъния⁷ и т. н. Причината за това е не толкова във възможността България да усвои чужди средства за решаване на собствените си проблеми, колкото фактът, че доброто усвояване на средствата от международни финансови институции е важен критерий за готовността ни за членство.

От публикувания окончателен Годишен доклад на инструментите за предприсъединителна структурна политика (ИСПА), можем да направим изводи, които са в негативен план за нашата страна, особено при сравнението ни с Румъния, Полша – защитила проекти за над 1,58 млрд. евро и прибалтийските държави, усвоили 6 пъти повече средства от България.⁸ Интерес за нас представлява сравнението с Румъния, тъй като бъдещото ни членство в ЕС е обвързано с това на северната ни съседка.

За периода 2000 – 2002 г. Румъния е защитила 2 пъти повече екологични проекти по стойност, надвишаваща повече от 3 пъти одобрените за България средства. Темпът на усвояване на средствата е 8 пъти по-добър от този на нашата страна. Цифрите за 2002 г. сочат, че за нашата страна са одобрени 6 проекта на обща стойност 86 млн. евро, докато за Румъния – 7 проекта за над 235 млн.⁹ Това показва, че тенденцията от разлика 3 : 1 се запазва. Темпът на усвояване на средствата за съжаление също се запазва. От одобрените за 2002 г. средства в България не е усвоено нито едно евро, докато на север вече са похарчени 2,5 % от тези средства.

---

⁷ Вж. European Commission. Instrument for Structural Policies for Pre – Accession. Projects signed – per country, Brussel, 2003; <http://europa.eu.int>

⁸ Вж. Ако от усвояването на средствата на ЕС зависеше членството... то Румъния е далеч по-напред от България, в – к “ Капитал, 6 – 12 декември 2003 г., с. 6.

⁹ Пак там.

Сравнение по този показател със страни като Полша (с 5 %) и Латвия (с 4 %) не може и да става. Като причини за ниския процент на усвояване на средствата можем да посочим: ниският експертен и административен потенциал на структурите, пряко ангажирани с разпределението на финансовите ресурси, липсата на достатъчна и достъпна информация за конкретните проекти, разпиляването на управлението на програмите по различни ведомства и отсъствието на единна координираща структура.

За обективност на сравнението на посочените по-горе цифри трябва да отбележим, че размерът на отпусканите по ИСПА средства зависи от големината на съответната държава. В този смисъл Румъния е 2 пъти по-голяма от България и е нормално да получава и толкова повече финансови ресурси. Това означава, че обективно северните ни съседи защитават 1,5 пъти повече средства от нас. Що се отнася до темпа на усвояване, той се изчислява на база сравнение на процент усвоени спрямо получени средства. Всъщност Румъния далеч не се справя толкова добре, сравнявайки с показателите на напредналите в това отношение страни. Потресаващо е колко лошо се справяме ние. Разплащанията, направени по всички одобрени до момента проекти, са под 1 % от цялата стойност. За половината проекти дори не са проведени търгове и не са сключени договори за изпълнението им. Имайки предвид процедурите и мудността на администрацията, оптимистично можем да очакваме, че изпълнението им ще започне през 2004 – 2005 г., време, в което в България би трябвало да са инвестирани поне 10 пъти повече средства и успоредно с това да са създадени няколко десетки хиляди работни места.

Трябва да отбележим, че от одобрените 16 проекта един е подготвен през 1999 г. и е одобрен през 2000 г., когато започва подготовката на 13 от останалите проекти и само два са окомплектовани и подадени след 2001 г. Ето защо считаме, че

причините за липсата на нови проекти са комплексни и се състоят от една страна в липсата на достатъчна компетентност в администрацията, а от друга – неусвояването на средствата по вече одобрени проекти. От своя страна нереализирането на тези проекти води до загуба на работни места, от гледна точка на възможностите за тяхното разкриване при инвестиции от подобен мащаб и пропускането на възможност за постигане на икономически растеж, нарастване на доходите и капацитета на икономиката. Тези пропуснати ползи поставят страната в критично положение по пътя към ЕС.

Проблеми от подобен характер са налице и при реализацията на другия финансов инструмент за структурно подпомагане – САПАРД. За период от 7 години, считано от 2000 г., страните от ЦИЕ кандидатки за членство трябва да получат 3,5 млрд. евро по САПАРД. Основните приоритети на програмата за България са посочени в Национален план за развитие на земеделието и селските райони за периода 2000 – 2006 г., са следните:

- подобряване на условията за производство, преработка и маркетинг на земеделска продукция, горските и рибните продукти съгласно европейските стандарти;
- развитие на екологосъобразно селско стопанство и подобряване на дейностите по опазване на околната среда в земеделието и горите;
- интегрирано развитие на селските райони с цел съхраняване и укрепване на техните икономики и общности и съдействие за ограничаване на процеса на обезлюдяване в тези райони;
- инвестиции в човешки ресурси – квалификация и обучение на заетите в производството и преработката на селскостопанска, горска и рибна продукция.¹⁰

---

¹⁰ Вж. Национален план за развитие на земеделието и селските райони 2000 – 2006 г., приет с Решение на МС № 726 от 22 ноември 1999 г., с. 6 – 7.

При разработването на стратегията за развитие на земеделието, свързана с реализацията на проекти по програма САПАРД, е отделено специално внимание на възможните въздействия на мерките от Цел 1 върху заетостта в селските райони. Резултатите от тези проекти би трябвало да допринесат за увеличаване на доходите и подобряване качествата на работа за тази група хора, както и да спомогнат за поддържане на заетостта, привличането и задържането на младите хора в селските райони.

Според оценки в селскостопанския сектор са ангажирани около 200 хил. млади фермери, които представляват основата за устойчивото развитие на земеделието. Младите частни фермери са основната целева група на действията и мерките по програма САПАРД, предвидени в план 2000 – 2006¹¹ (вж. Таблица 1).

Таблица 1.

Прогнози за заетостта при реализацията на мерките по САПАРД за

периода 2000 – 2006 г.

<i>Мярка</i>	<i>Общ брой работни места</i>	<i>Постоянна заетост</i>			
		<i>Запазени работни места</i>	<i>В % от общото</i>	<i>Новосъздадени работни места</i>	<i>В % от общото</i>
Инвестиции в земеделски стопанства	35 000	35000	100		
Подобряване преработването на продукцията	4 659	2 328	49,9	2 331	50,0
Пазари на едро	300			300	100
Опазване на околната среда	3 000	1 500	50,0	1 500	
Лесовъдство	2 662	2 662	100		
Създаване на организации на производителите	40			40	100
Управление на водните ресурси	27			27	100
Създаване възможности за алтернативни доходи	8 260	2 300	27,8	5 960	72,2
Обновяване и развитие на селата					
Развитие на селищната инфраструктура					
<i>Общо за програмите</i>	53 921	43 790	81,2	10 131	18,8

Източник: Национален план за развитие на земеделието и селските райони 2000 – 2006 г., приет с Решение на МС № 726 от 22 ноември 1999 г., с.113 – 116.

¹¹ Пак там, с. 111.

Данните показват, че предварително набелязаните цели във връзка с ефектите от реализация на проектите по САПАРД, изглеждат доста оптимистично на фона на фактическото състояние на сектора. Ликвидирането на бившите ТКЗС – та и започналите процеси по възстановяването на собствеността върху земеделските земи, доведоха до оформянето на значителна безработица сред селското население (21,2 % за 2002 г.). Процесите на реструктуриране на икономиката принудиха една част от населението в градовете да се върне в селата с цел търсене на елементарно препитание в домашното стопанство. Както подчертахме във втора глава, тази заетост е принудителна и не носи доходи, които да повишат жизнения стандарт на селското население. Липсата на условия за развитие на селскостопанска дейност доведоха до отлив на младите хора то селата. Ето защо, постигането на предварително посочените резултати в Плана за развитие на земеделието селските райони през периода 2000 – 2006 г. изглеждаха, а в последствие се и оказаха нереалистични.

Създаването на нови 10 хил. работни места в селското стопанство изглежда нереалистично при така установената демографска структура на населението в селските райони. Насочването на средства от европейските фондове за решаване на проблемите в тези райони не се осъществи в мащабите и първоначалните намерения. Една от възможните причини за това състояние на нещата е в насочеността на субсидиите, отпускани по програма САПАРД. Това са предимно производители, които са доказали на пазара своята конкурентноспособност. Възможността стартиращ предприемач да получи реализация на собствен проект е минимална, поради големите евентуални рискове при неговата реализация. От друга страна подготовката на документацията по самия проект изисква значителни разходи под формата на време и средства.

За да се повиши ефективността на усвояването на средствата по тази програма, според нас е необходимо улесняване на процедурата за допускане на проекти, разширяване обхвата на мерките, ориентацията на субсидиите към стартиращи бизнес – проекти и пр. Така би могъл да се постигне желания благотворен ефект върху българското селскостопанско производство, водещ до повишаване на неговата конкурентноспособност на пазарите на ЕС.

България се намира в процес на подготовка за членство в ЕС, при който отпусканите средства за постигането на минималните критерии за присъединяване се усвояват в незадоволителна степен. Този значителен проблем, оставен без разрешение на този етап, ще допринесе за намаляване на евентуалните средства, които страната ни би получила от структурните фондове на Съюза при пълноправно членство. Необходимостта от изграждането на адекватна стратегия за бъдещото икономическо развитие на страната, която да включва като инвестиционен ресурс от съществено значение, отпусканите средства по програмите ФАР, САПАРД и ИСПА, налага ангажираността на всички институции. С основание можем да кажем, че тези финансови ресурси са от значение за решаването на редица съществени макроикономически проблеми като: повишаването на инвестиционната активност, създаването на работни места и намаляването на високата безработица.

На тази основа, препоръките, които бихме могли да дадем са насочени към:

➤ Постигане на по-широка информираност на потенциалните кандидати за средства по отделните програми. Това е свързано с изграждане на консултантски звена към съответните институции, които да повишат готовността на проектите за кандидатстване и реализация.

➤ Облекчаване на част от условията на отделните програми с цел включване на по-голям брой средни и дребни производители, особено по САПАРД.

➤ Създаване на центрове за обучение на предприемачите за проектиране и планиране на дейността и подобряване качеството на производството.

Добрата координация на всички равнища според нас води до ефективно изразходване на ресурсите и последователно изпълнение на регионалната политика, както и реализиране на дейностите, финансирани със средства от предприсъединителните фондове.